

**І н ф о р м а ц і й н і р е с у р с и
з і н ш и х с п е ц і а л ь н о с т е й ю р и д и ч н и х н а у к**

УДК 343.365:343.237(091)(477)“11/19”

БЕНІЦЬКИЙ А.С., кандидат юридичних наук, доцент,
Луганський державний університет
внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРИЧЕТНІСТЬ ДО ЗЛОЧИНУ ТА СПІВУЧАСТЬ У ЗЛОЧИНІ ЗГІДНО ІЗ ЗАКОНОДАВСТВОМ МОСКОВСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVII СТОЛІТТЯ

***Анотація.** У роботі досліджено норми Соборного Уложення 1649 року, новоуказних статей про татебні, розбійні та убивчі справи 1669 року та інші кримінально-правові документи Московської держави, які передбачали відповідальність за причетність до злочину та співучасть у злочині.*

***Ключові слова:** переховування злочинця, недонесення, потурання, співучасть у злочині, Соборне Уложення 1649 р.*

***Аннотация.** В работе исследованы нормы Соборного Уложения 1649 года, новоуказных статей о татебных, разбойных и убийственных делах 1669 года и другие уголовно-правовые документы Московского государства, предусматривающие ответственность за причастность к преступлению и соучастие в преступлении.*

***Ключевые слова:** укрывательство преступника, недонесение, попустительство, соучастие в преступлении, Соборное Уложение 1649 г.*

***Summary.** The work deals with the norms of Council Code of 1649, novoukaznye articles about theft, robbery and murderous deeds of 1669, and other criminal and legal documents of the Moscow state, which provided responsibility for the implication and complicity in crimes.*

***Keywords:** criminal's concealment, misprision, connivance, complicity in a crime, Council Code of 1649.*

Постановка проблеми. У другій половині XVII століття джерелами кримінального права у Московській державі були Соборне Уложення 1649 року, новоуказні статті про татебні, розбійні та убивчі справи 1669 року, грамоти, укази й накази московських царів та уряду, які містили кримінально-правові норми. Після утворення Гетьманщини та Слобідської України зазначені документи в окремих випадках застосовувалися на українських землях. Соборне Уложення 1649 року, новоуказні статті про татебні, розбійні та убивчі справи 1669 року, а також деякі узаконення, що містили кримінально-правові норми, прийняті у другій половині XVII століття, були основними правовими документами Московської держави, а з 1721 р. Російської імперії аж до 1 січня 1835 року. Тому їх дослідження становить інтерес для визначення розвитку таких інститутів кримінального права, як причетність до злочину та співучасть у злочині на українських землях.

Вагомий внесок у дослідження кримінально-правових положень, які містилися в законодавчих актах Московської держави другої половини XVII століття, зробили С.О. Бершадський, Л.С. Білогриць-Котляревський, О.С. Жиряєв, О.Ф. Кістяковський,

О.В. Лохвицький, А.В. Наумов, М.А. Неклюдов, П.П. Пусторослев, М.Д. Сергієвський, В.Д. Спасович, М.С. Таганцев, І.Я. Фойницький, О.П. Чебишев-Дмитрієв, О.І. Чистяков та інші фахівці. Між тим, аналіз наукових робіт свідчить про те, що дослідженню кримінально-правових норм Соборного Уложення 1649 р., новоуказних статей про татєбні, розбійні та убивчі справи 1669 р. та інших правових актів Московської держави, які передбачали відповідальність за причетність до злочину та співучасть у злочині, не приділялося належної уваги в юридичній літературі.

Метою статті є визначення особливостей розвитку законодавчих положень щодо відповідальності за переховування злочинця, недонесення про злочин, потурання злочину та співучасть у злочині, які містились у правових пам'ятках Московської держави другої половини XVII століття.

Виклад основного матеріалу. Багато правових норм, закріплених у Соборному Уложенні 1649 р., були запозичені з Судебника 1550 року та Статуту про розбійні і татині (татєбні) справи, прийнятих за царя московського Івана IV Васильовича, губних грамот та інших документів Московської держави того часу. Соборне Уложення мало багато схожих положень із литовським Статутом, які стосувалися причетності до злочину та співучасті у злочині. Так, наприклад, для визначення різних форм об'єднання співучасників та причетних до злочину осіб у Соборному Уложенні вживалися такі терміни, як “скоп”, “змова”, “стан” та ін. Така ж термінологія була характерна і для Литовських статутів 1569 та 1588 рр. Як справедливо зазначив О.Ф. Кістяковський, Литовський Статут “був найбагатшим джерелом, з якого укладачі Соборного Уложення 1649 р. запозичували матеріал” [12, с. 30]. М.С. Таганцев також зауважив, що Литовський Статут 1588 р. мав сильний вплив на Соборне Уложення 1649 р., особливо на глави, “относящиеся до права державного та кримінального” [15, с. 169-170].

У правових документах Московської держави для позначення злочинів, вчинених у співучасті, уживалися такі терміни, як “приїзд”, “наїзд”, “нахід”, “прихід” та ін. Вони позначали, як правило, майнові злочини. Інколи такі терміни характеризували діяння, вчинені з метою самоправства або самосуду за завдані образи. Кількість осіб, що брали участь у таких “приїздах”, “наїздах”, “находах”, “приходах”, у правових документах не вказувалася. Учасники вчинення злочину в кримінально-правових документах Московської держави позначалися як “лихі люди”, “зłodійські люди”, “зłodіи”, “лихоїмці”, “крадії”, “розбійники” та ін. У кримінальному законодавстві Московської держави виокремлювалися види учасників злочину. Організаторів і керівників злочинів іменували “заводчиками”, “змовниками” й ін. Осіб, які сприяли вчиненню злочину, називали “понаровщиками”, “підводчиками”, “помічниками”, а тих, хто надавав притулок для переховування злочинців, іменували “становщиками”, “пристаноутримувачами” та ін.

Найбільшій відповідальності підлягали ті особи, котрі організували злочин, керували ним або підбурювали до його вчинення. Так, наприклад, у царській грамоті воеводі Долгорукому від 8 серпня 1659 року зазначалося: “...а воров велено бить кнутом нещадно, а пущих заводчиков по человеку в городе велено повесить, чтоб на то смотря, неповадно было иным воровать” [6, с. 488].

Соборне Уложення 1649 р. поділяє відповідальність учасників вчинення злочину залежно від їхньої ролі в скоєному. Так, в окремих його положеннях для пособників злочину передбачалася менш сувора відповідальність порівняно з виконавцями. Наприклад, у ст. 198 глави X Соборного Уложення вказувалося: “...а будет кто приедет к кому нибудь на двор насильством, скопом и заговором, умысля воровски, и учинит

над тем, к кому он приедет... смертное убойство..., и того, кто такое смертное убойство учинит, самого казнити смертию же, а товарыщев его всех бити кнутом и сослати, куды государь укажет” [11, с. 47-48].

За деякі злочини пособник карався так само, як і безпосередній виконавець. У статті 16 глави XXII Соборного Уложення визначалося: “а будет кто умысля воровски придет в чей дом и похочет того дому над госпожею какое дурно учинити..., и которыя люди им на такое воровство учинят помочь, всех казнити смертию” [11, с. 155]. Соборне Уложення закріплювало відповідальність за такі види пособництва, як оберігання злочинця від небезпеки при вчиненні злочину й зазначення місця або нагоди для вчинення злочину. У статті 76 глави XXI указувалося: “а которых людей в обыску лихуют... в татьбе, или в розбое, или в убийстве, или в разбойном приходе и в приезде, и в поклажем, и в поноровке...” [11, с. 149]. Наприклад, у статті 63 глави XXI установлювалося: “А на которых людей языки говорят с пыток в подводе и в поноровке, и тех людей..., имати же и животы их печатати, ...и указ им чинити также, как разбойником и становщиком” [11, с. 146].

Окремим видом пособництва є звідництво, “делати свады”, відповідальність за яке передбачалося ст. 25 глави XXII Соборного Уложення: “А будет кто мужескаго полу, или женского, забыв страх божий и христианский закон, учнут делати свады жонками и девками на блудное дело... и им за такое беззаконное и скверное дело учинити жестокое наказание, бити кнутом” [11, с. 56]. Згідно з положенням цієї норми іменним з боярським вироком указом царів Іоанна і Петра Олексійовичів від 4 листопада 1687 року були засуджені пристав “Сережка Морев” і “Катерина” за те, що були “помічниками” у Степана Короб’їна у звалтуванні “дівки Маврутки”. Учасникам злочину було визначено різні види покарань з урахуванням ступеня їх участі в його вчиненні. Безпосередньому виконавцеві Степану Короб’їну “за блудное насилowanie” було “учинено жорстоке покарання”. Його було засуджено до тілесного покарання – биття батогами, заслання до Соловецького монастиря й виплати 500 рублів потерпілій за “безчестя її на посаг”. Пособників звалтування “Сережку Морєва” і “Катерину” за те, що обманним чином привезли “Маврутку” в оселю Степана Короб’їна “для блуднаго дела”, засудили за “їхне злодійство” до тілесного покарання – биття батогами. Крім того, Сережку Морєва з дружиною та дітьми було заслано до Сибіру “на вечное житие” [7, с. 901-902].

Соборне Уложення 1649 р. передбачало однакову відповідальність замовників і безпосередніх виконавців убивства, а також тілесних ушкоджень. У статті 19 глави XXII Соборного Уложення указувалося: “А будет кто над кем учинит смертное убийство по чьему научению, ... и того, кто на смертное убийство научал, и кто убил, обоих казнити смертию же”. Виняток, мабуть, становило вбивство батьками своїх дітей. За такий злочин батьки несли покарання у виді річного ув’язнення, а також церковного покаяння. Однак якщо діти вбивали своїх батьків, то відповідальність наставала у виді смертної кари, навіть і в тому випадку, коли вони були тільки замовниками вбивства: “А будет кто убьет до смерти брата, или сестру сам, или по его велению, кто иной их убьет..., и их за то самих всех казнити смертию же” (стаття 7 глави XXII) [11, с. 154].

Відповідальність замовників і безпосередніх виконавців тілесних ушкоджень регламентувалося в статті 12 глави XXII Соборного Уложення, де говорилося: “Да будет тот человек с пытки скажет, что он такое наругательство учинил по научению того, кому он служит, или по чьему нибудь научению, и тем людем, кто на такое дело кого научит, и тому, кто такое дело зделает, потому же учинити жестокое наказание...” [11, с. 154-155].

За підбурювання до народних заворушень статтею 13 глави XXII Соборного Уложення було передбачено суворе покарання: “А которые воры чинят в людех смуту, и затевают на многих людей своим воровским умышлением затейные дела, и таких воров за такое их воровство казнити смертию” [11, с. 155]. Цікаво зазначити, що ця норма Соборного Уложення лягла в основу обвинувального вироку в справі керівника повстання Омеляна Пугачова, а в 1790 р. – у справі відомого російського письменника О.М. Радищева за його твір “Подорож із Петербурга до Москви”.

Окремим видом підбурювання було залучення до нехристиянських і християнських неправославних релігій. Так, відповідно до ст. 24 глави XXII Соборного Уложення: “А будет кого бусурман какими нибудь мерами насильством или обманом русскаго человека к своей бусурманской вере принудит, и по своей бусурманской вере обрежет, а сыщется про то допряма, и того бусурмана посылку казнить, зжечь огнем безо всякого милосердия” [11, с. 156].

Соборне Уложення 1649 р. не проводило розмежування залежно від того, було чи не було заздальгідь обіцяно переховування злочинця або зберігання, придбання або збут предметів, здобутих злочинним шляхом. Порівняно з виконавцями основного злочину переховувачі й особи, які здійснювали зберігання, придбання або збут викраденого, несли менш сувору відповідальність.

За переховування злочинця відповідальність передбачалася ст.ст. 20, 36, 62, 77, 79 глави XXI Соборного Уложення. Так, наприклад, у статті 20 глави XXI зазначалося: “А удет кто таких людей учнет укрывать и у себя держать, а к воеводам, и к приказным людем, и к губным старостам не отведет..., и на нем за то взять пени десять рублев, чтобы на то смотря иным не повадно было так делать...” [11, с. 139-140]. Пізніше статтею 8 новоуказних статей про татейні, розбійні та убивчі справи 1669 року переховувачів “злодійських людей” приписувалося засилати до Сибіру: “...кто учнет воровство их укрывать, и у себя держать, по сыску сослать в Сибирь” [3, с. 775].

Привертає увагу та обставина, що за переховування злочинця відповідальність несла громада в особі її найкращих двох-трьох представників. Колективну відповідальність за переховування до Соборного Уложення було закріплено в грамоті царя Михайла Федоровича в заонезькі погости воеводі від 1646 року. У ній установлювалася матеріальна відповідальність: “...по сто рублей за всякого укрывшагося в селении беглеца с Дону ... из новоприборных вольных людей...” [1].

Разом із тим, у Губній грамоті, виданій боярину Дмитру Івановичу Годунову, про надання селянам його розрядних повітів, округів і волостей права судити й карати смертю татей і розбійників указується: “... и они б тех разбойников и татей и к которым лудем тати и разбойники приезжают, меж себя обыскав и пытав накрепко и доведи на них в правду, казнили...” [17, с. 29]. Отже, осіб, які надавали сховище злочинцям (“люди, к которым тати и разбойники приезжают”), відповідно до зазначеного документа карали так само, як злочинців, котрих вони переховували.

За зберігання викраденого відповідальність встановлювалася ст.ст. 36, 63, 64, 65, 88 глави XXI Соборного Уложення. Так, ст. 88 глави XXI проголошувала: “...А будет поличное в дому чьем выняли, а жена и дети про те краденые животы ведали, и на них имати выть по указу...” [11, с. 151].

За надання сховища злочинцям, а також за придбання та збут викраденого відповідальність було передбачено ст.ст. 36, 64, 65, 76, 77, 102 глави XXI Соборного Уложення. Так, у ст. 36 глави XXI Соборного Уложення: “...розбойником приезде к себе не держати, и татиныя и розбойныя рухляди не перекупати, и иным никаким воровством не воровати...” [11, с. 141-142]. А у ст. 64 глави XXI визначалося: “...а на

которых людей учнут языки говорить с пыток в поклажее розбойные и татинные рухляди, а скажут, что у них положили за розбойное, или за татиное, или зачисто, или на кого языки учнут говорить в продаже розбойные рухляди... взять в и(ы)сцовы иски выти и дати их на чистую поруку з записью...” [11, с. 146].

Під виттю у контексті розглядуваних норм розумілася грошова сума, яка передавалася потерпілій стороні особою, яка придбала у злочинця крадене майно. Так, Адам Олеарій у своїй книзі “Опис подорожі до Московії і через Московію до Персії і назад” зазначав вживання “виті” в Московській державі: “Якщо злодій після катування зізнається, кому він продав крадені речі, то цих покупців кличуть в суд і вимагають від них, щоб вони дали належне відшкодування збитків скаржнику, у якого вкрадені речі. Таку виплату вони називають “вितью”; вона утримує багатьох від покупки підозрілих предметів” [4, с. 287].

У статті 22 новоуказних статей про татєбні, розбійні та убивчі справи 1669 року передбачалося тілесне покарання за придбання викраденого майна: “...а тем людем, которые ведаючи воровское покупают, чинить торговое наказанье, бить кнутом” [3, с. 779]. Якщо особу втретє буде викрито в придбанні викраденого майна, то згідно зі статтею 61 зазначеного документа призначалося покарання у виді заслання його з дружиною та дітьми до Сибіру: “...а будет у них такое ж поклажее сыщется в третие, и их с женами и с детьми ссылатъ в Сибирь на пашню...” [3, с. 790].

Відповідальність за недонесення встановлювалася у ст.ст. 6, 9, 18, 19 глави II Соборного Уложенія. Суворість покарання за недонесення була зумовлена тяжкістю основного злочину. Тому в окремих випадках за недонесення передбачалося таке саме покарання, як і до виконавця злочину, – смертна кара. Наприклад, статтею 9 глави II Соборного Уложенія передбачалося: “...А будет кто, сведав или услыша на царское величество в каких людях скоп и заговор, или иной злой умысел, и про то не известит, а государю про то будете ведомо, что он про такое дело ведал, а не известил, и сыщется про то допряма: и его за то казнити смертию...” [11, с. 4]. Цю категорію злочинів можна віднести до державних, оскільки вони спрямовувалися проти держави, особи государя або його родини, бояр та інших государевих службовців (зрада, посягання на життя государя тощо).

За окремі випадки майнових злочинів, а також за недонесення про них і за придбання викраденого майна московський уряд також установлював таке саме покарання, як і за основний злочин, – смертну кару. Так, в іменному указі царів Іоанна і Петра Олексійовичів від 4 квітня 1695 року повідомлялося про велику кількість розбійних нападів на купців та інших заможних людей, вчинених у 1694 – 1695 рр. у Москві й інших містах. Цим указом передбачалося смертна кара за недонесення про злочини, а також за придбання “воровской рухляди”: “...а буде кто за сим ...указом объявится, что про те разбои ведал, или сам был, или купил, или ведая не известил, ...и тем людем за то быть безо всякого милосердия в смертной казни, а дворы их и животы взяты будут на Них Великих Государей” [8, с. 202].

В Московській державі ще до Соборного Уложенія 1649 р. за окремі випадки недонесення, а також пристаноутримання передбачалась смертна кара. Так, в окружній царській грамоті у місто Пермь від 10 лютого 1637 р. містилось положення про відповідальність за надання сховища фальшивомонетникам, а також за недонесення про фальшивомонетництво: “...кто учнет таким вором у себя пристань чинить, или кто воровскими деньгами учнет торговать, ... или кто воров ведая не известит, ...и тем всем без милости битъ кажненим смертью” [2, с. 406-407].

Від обов'язку доносити ніхто не був звільнений. Близькі родичі державного злочинця несли рівну з ним відповідальність, якщо знали про його злочин. Так, згідно із ст. 6 глави II Соборного Уложення: “А жены будет и дети таких изменников про ту их измену ведали, и их потому же казнити смертию” [11, с. 4]. Разом із тим, родичі зрадника звільнялись від покарання, якщо вони не знали про вчинення злочину главою сімейства: “А будет которая жена про измену мужа своего, или дети про измену же отца своего не ведали, ...и их за то не казнити, и никакова наказания им не чинити...” [11, с. 4].

Задовго до Соборного Уложення в Московській державі було встановлено, що близькі родичі не несли відповідальності за главу сім'ї, якщо не були з ним у змові або не знали про його злочини. Так, московський цар Василь Шуйський у своєму підхресному запису обіцяв “всякого человека, не осудя истинным судом с боярами своими, смерти не предать, вотчин и дворов и животов у братьи его, у жен и детей не отнимать, если они с ним в мысли не были” [14, с. 333]. Принцип індивідуальної кримінальної відповідальності, що полягав у тому, щоб не карати разом із винним і невинних родичів, як зауважує С.М. Соловйов, імовірно, принесено Лжедмитрієм і супутниками його з Речі Посполитої, де, на думку вченого, давно вже внаслідок більш раннього послаблення родових відносин родичі злочинця не піддавалися разом із ним покаранню [14, с. 334]. Це свідчить про те, що на російське законодавство справило певний вплив литовсько-польське право, у якому було передбачено таке положення.

Московський уряд встановлював заохочення тим, хто повідомить про державних злочинців. Так, у наказі 1644 року воєводам приписувалося повідомити ясачних людей про таке: “...в которых будете людех почают шатости, и воровства, и они б тех воров не укривали и не таили; а кто на кого скажете, и их государ пожалует своим царским жалованием иivotы и вотчины тех людей, на кого кто какою измену и воровство доведет” [18, с. 206].

У подальших нормативних документах московський уряд зобов'язує людей не тільки доносити про злочинців, але й сприяти їх у пійманні. У статті 116 новоуказаних статтях про татейні, розбійні та убивчі справи 1669 року населенню міст, посадів і повітів встановлювалося, щоб “они разбойников, смертных убийц и всяких воровских людей и ведунов у себя не таили, а приводили к сыщикам” [3, с. 798]. У статті 63 новоуказаних статей про татейні, розбійні та убивчі справи 1669 року передбачалася відповідальність бояр за недонесення про злочини, вчинені їхніми людьми: “...и будет те их Бояре... за теми своими людьми те их воровства, за что указано на них выти, ведали, а не известили, и в приказ их не приводили; и за тех людей имеют на Великого Государя пеня на тех их Боярех... по пятидесяти рублев на человек, а истцом выти; а будет они за теми своими людьми воровства не ведали, и на них пени не имеют, и выти не править” [3, с. 790].

У законодавстві Московської держави було встановлено відповідальність за потурання. Стаття 83 глави XXI Соборного Уложення визначала відповідальність за потурання для осіб, в обов'язки яких входило займатися затриманням “татей” і “розбойников” (“недельщиков”): “А пошлют которого недельщика имеют татей и розбойников..., а изымав ему татей и розбойников не отпустить, и от того посулов не имати...” [11, с. 150]. Згідно зі статтею 14 новоуказаних статей про татейні, розбійні та убивчі справи 1669 року всі жителі населених пунктів повинні були припиняти вчинення злочину й брати участь у затриманні злочинців: “...а кто таких воров на Москве и в городах видя где, не изымает, и в приказ не приведет, а изымать было им мочно ж, ...и на тех людех, которых от смертнаго убивства не отняли, и убойцу не

поймали, а поймать было им мочно ж, имать заповеди на чиновных людех по пятидесяти и по тридцати и по двадцати рублев, смотря по человеку, а обычных людей бить батоги...” [3, с. 777].

У Московській державі було безліч “гулящих”, бродяг, жебраків і збіглих людей, котрі об’єднувалися в розбійницькі групи й наводили страх на місцеве населення, купців й державних чиновників. Пересуватися дорогами, віддалік від населених пунктів без озброєної охорони було надзвичайно небезпечно протягом усього XVII століття. На думку Д.Г. Тальберга, звичка до відкритого насильства була настільки велика в Московській державі XVII століття, що розбоєм займалися князі й інші вельможні люди [16, с. 68]. Н.Д. Сергієвський зазначав, що XVII століття в Московській державі вражало величезною кількістю злочинів проти особи, особливо корисливих убивств і розбоїв [13, с. 55].

Причини, які спонукали людей Московської держави полишати осілі місця та займатися розбійним промислом, у XVI – XVII століттях багато в чому нагадували ті, що були й у Речі Посполитій. В основному вони мали соціально-економічний, а інколи й релігійний характер. У Речі Посполитій релігійний чинник залишення населенням насиджених місць став сильно відчуватися після укладення в 1596 році Брестської унії. З цього періоду в польсько-литовській державі утиски православних проходять червоною ниткою протягом її подальшої історії існування. У Московській державі релігійний мотив загострився лише в другій половині XVII століття. Цьому сприяли церковні перетворення, започатковані московським патріархом Ніконом. Цілі села в Московській державі йшли в “розкол”. На окраїнних територіях розкольники знаходили порятунки від переслідування влади.

Через важкі соціально-економічні умови життя населення в Московській державі й Речі Посполитій народні заворушення часто переростали в масштабні повстання Ні раніше XVII століття, ні після не було такої кількості і всеохопності народних повстань у цих державах. Найбільше страждало населення окраїнних територій Речі Посполитої та Московської держави, де влада була обмежена в можливостях протидіяти розбоям і насильствам з боку “лихих” людей. На території Дикого поля злочинці облаштовували свої стани, звідки чинили набіги на населені пункти Слобідської України, Белгородської укріпленої лінії та ін.

Московський уряд у XVII столітті вживає низку заходів із протидії поширенню розбійних нападів на мирне населення, купців, іноземні посольства тощо. Упроваджується інститут прописки з метою контролю за пересуванням населення, стають жорсткішими покарання за втечу селян від поміщиків, а солдатів – з військової служби та ін.

Наприклад, відповідно до іменного боярського вироку від 13 вересня 1661 року про покарання за прийняття й переховування біглих людей, селян до посадських, ямських і земських старост застосовувалися тілесні покарання: “бити батогом нещадно” [9, с. 556]. Іменним патріаршим і боярським вироком від 3 січня 1683 року передбачалися штрафні санкції у виді 20 рублів на рік з поміщиків і вотчинників за переховування втікачів. Цим же документом визначалося прикажчиків і старост за прийняття біглих людей віддавати в селянство [5, с. 492].

У другій половині XVII століття Московська держава вела війни з Річчю Посполитою, Швецією, Туреччиною та Кримським ханством. У цей період кількість рекрутів, а також солдатів, які полишали військову службу, помітно збільшилася. Московський уряд уживав заходів щодо протидії цьому явищу. Уводилися жорсткі санкції стосовно тих, хто надавав допомогу в переховуванні збіглих солдатів і рекрутів.

Так, наприклад, у царській грамоті стольникові Сабурову від 2 липня 1661 року вказувалося: “...всякие люди беглых служилых людей, по свойству, и по дружбе, и по знакомству и для взятку, и для работы отнюдь никого не принимали, и себя их явно и втай отнюдь не держали, и от Нашея Государевы службы их не укрывали...” [10, с. 553]. За порушення царського указу переховувачеві загрожувало “быть в великой опале и в жестоком наказанье и в разоренье безо всякия пощады; а которые из них в ...службу годятся, и тех всех вместо беглецов, велим взять в пешую службу и сослать на житье в новые в дальные города” [10, с. 553].

Висновки.

Для кримінального законодавства Московської держави XVII століття було характерним установлення різного ступеня відповідальності для учасників злочину. Московський уряд брав до уваги ступінь участі винної особи у скоєному злочині. Так, головні винуватці злочину, до яких відносили безпосередніх виконавців і організаторів злочину, несли більш тяжку відповідальність, ніж інші учасники злочинів. Особи, які надавали головним винуватцям допомогу в скоєнні злочину, недоносителі про злочин та потурачі злочину несли, як правило, меншу відповідальність за скоєне.

Однак при здійсненні найбільш небезпечних злочинів, передбачених Соборним Уложенням 1649 р., а також іншими кримінально-правовими документами, причетні до злочину особи несли завжди рівну з виконавцями та іншими учасниками злочину відповідальність. Відмінність могла полягати лише в застосуванні до винних виду страти: замість кваліфікованої страти могла бути застосована проста страта. Так, особа, яка знала про готування до злочину проти монаршої особи або до державної зради, але не повідомила про це органи влади, несла таку ж відповідальність, як і співучасники перелічених злочинів. Крім того, особи, які надавали притулок для укриття злочинців (“пристанодержатели”) від погоні або купували “розбойну” або “татину рухлядь”, несли підвищену відповідальність. До них, як правило, застосовувалися такі ж види покарання, як і до злочинців, яким вони допомагали.

Використана література

1. Акты, собранные в библиотеках и архивах Российской империи Археографической экспедицией императорской Академии наук: дополнены и изданы Высочайше учрежденной Комиссией : в 4-х т. Т. IV (1645 – 1700 гг.). – СПб. : Тип. 2-го отделения Собств. Е. И. В. Канцелярии, 1836. – 527 с.

2. Акты, собранные в библиотеках и архивах Российской империи Археографической экспедицией императорской Академии наук: дополнены и изданы Высочайше учрежденной Комиссией : в 4-х т. Т. III (1615 – 1645 гг.). – СПб. : Тип. 2-го отделения Собств. Е. И. В. Канцелярии, 1836. – 496 с.

3. Новоуказные статьи о татевных и убийственных делах / Полное собрание законов Российской Империи. Собрание 1-е. 1 марта 1649 – 1825 гг. : в 45 т. Том I. 1649 – 1675. – СПб. : Тип. 2-го отделения Собств. Е. И. В. канцелярии, 1830. – № 431. – С. 774-800.

4. Олеарий А. Описание путешествия в Московию и через Московию в Персию и обратно / Адам Олеарий ; введение, перевод, примечания и указатель А.М. Ловягина. – СПб. : Издание А. С. Суворина, 1906. – 582 с.

5. Полное собрание законов Российской Империи. Собрание 1-е. 1 марта 1649 – 1825 гг. : в 45 т. Том II. 1676 – 1688. – СПб. : Тип. 2-го отделения Собств. Е. И. В. Канцелярии, 1830. – № 985. – С. 491-492.

6. Полное собрание законов Российской Империи. Собрание 1-е. 1 марта 1649 – 1825 гг. : в 45 т. Том I. 1649 – 1675. – СПб. : Тип. 2-го отделения Собств. Е. И. В. Канцелярии, 1830. – № 256. – С. 488.

7. Полное собрание законов Российской Империи. Собрание 1-е. 1 марта 1649 – 1825 гг. : В 45 т. Том II. 1676 – 1688. – СПб. : Тип. 2-го отделения Собств. Е. И. В. Канцелярии, 1830. – № 1266. – С. 901–902.
8. Полное собрание законов Российской Империи. Собрание 1-е. 1 марта 1649 – 1825 гг. : В 45 т. Том III. 1689 – 1699. – СПб. : Тип. 2-го отделения Собств. Е. И. В. Канцелярии, 1830. – № 1510. – С. 202–203.
9. Полное собрание законов Российской Империи. Собрание 1-е. 1 марта 1649 – 1825 гг. : В 45 т. Том I. 1649 – 1675. – СПб. : Тип. 2-го отделения Собств. Е. И. В. Канцелярии, 1830. – № 307. – С. 556–558.
10. Полное собрание законов Российской Империи. Собрание 1-е. 1 марта 1649 – 1825 гг. : В 45 т. Том I. 1649 – 1675. – СПб. : Тип. 2-го отделения Собств. Е. И. В. Канцелярии, 1830. – № 302. – С. 551–553.
11. Полное собрание законов Российской Империи. Собрание 1-е. 1 марта 1649 – 1825 гг. : В 45 т. Том I. 1649 – 1675. – СПб. : Тип. 2-го отделения Собств. Е. И. В. Канцелярии, 1830. – № 1. – С. 1–161.
12. Права, по которым судится малороссийский народ, высочайшим всепресветлейшей, державнейшей Великой государыни Императрицы Елисаветы Петровны, Самодержицы Всероссийской, Ее императорского священнейшего Величества повелением : Из трех книг, а именно : Статуса Литовского, Зеркала Саксонского и приложенных при том двух прав, также из книги Порядка, по переводе из польского и латинского языков на российский диалект в едину книгу сведенные, в граде Глухове, лета от Рождества Христова ; под ред. и с приложением исследования о сем Своде и о законах, действовавших в Малороссии А.Ф. Кистяковского. – К. : Университетская типография И.И. Завадского, 1879. – 844 с.
13. Сергеевский Н.Д. Наказание в русском праве XVII века / Н.Д. Сергиевский. – СПб. : Изд. книжн. маг. А.Ф. Цинзерлинга, 1887. – 314 с.
14. Соловьёв С.М. История России с древнейших времён : в 18 кн. Книга IV. Т. 7 – 8. Царствование Василия Иоанновича Шуйского / С.М. Соловьёв ; отв. ред. Н.А. Иванов]. – М. : Голос ; Колокол-Пресс, 1994. – 758 с.
15. Таганцев Н.С. Русское уголовное право. Часть Общая / Н.С. Таганцев. – Т. 1. – Тула : Автограф, 2001. – 800 с.
16. Тальберг Д. Насильственное похищение имущества по русскому праву (разбой и грабеж). Историко-догматическое исследование / Д. Тальберг. – СПб., 1880. – 206 с.
17. Уголовные законы царя и великого князя Иоанна IV Васильевича : Устав о разбойных и татинных делах ; изданы К.М. Оболенским. – М. : Тип. Н. Степанова, 1841. – 34 с.
18. Чебышев-Дмитриев А. О преступном действии по русскому допетровскому праву / А. Чебышев-Дмитриев. – Казань : Типография Императорского университета, 1862. – 242 с.

~~~~~ * * * ~~~~~